

Prilipko O.S. The borrowed labour: subject matter, concept and classification. – Article.

In the article the concept of borrowed labour is defined, the subject matter of legal relations, which appear due to use of borrowed labour, is specified, as well as detailed characteristic of each subject of the above mentioned legal relations is given. Further, the kinds of borrowed labour are defined in the article and their classification is given.

Keywords: borrowed labour, outsourcing, outstaffing, staff leasing, personal leasing, recruitment of temporary staff, headhunting, outplacement.

УДК 349.2

В.О. Радіонова-Водяницька,
канд. юрид. наук,
асистент кафедри трудового права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ЩОДО ОКРЕМИХ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Доведено, що ризик банкрутства роботодавця є прямим порушенням нормального соціального становища людей, яке може призвести до втрати доходу самого працівника й джерела доходу його сім'ї.

Ключові слова: банкрутство, соціальний ризик, працівник, роботодавець, оплата праці

Філософ А. Альгін у явищі "ризик" виділяє такі основні взаємопов'язані елементи: а) можливість відхилення від поставленої мети, заради чого виконувалася вибрана альтернатива; б) імовірність досягнення бажаного результату; в) брак упевненості в досягненні поставленої мети; г) можливість виникнення небажаних наслідків (матеріальних або фізичних збитків, захворюваності, смертності та ін.) при здійсненні тих чи інших дій в умовах невизначеності для ризикуючого суб'єкта; д) матеріальні, екологічні, моральні та інші втрати, пов'язані з впровадженням вибраної в умовах невизначеності альтернативи; е) очікування загрози, невдачі в результаті вибору альтернативи та її реалізації [1].

Головною проблемою наукового визначення терміна "ризик" є її комплексний характер, що вимагає залучення широкого кола вчених – представників багатьох наук (як гуманітарних, так і природничих). Саме при цьому вимагається застосування методів системного аналізу, врахування всіх чинників, що сприяють виникненню критичних ситуацій, та аналізу всіх наслідків, до яких вони можуть призвести. Об'єктивне існування ризику зумовлено ймовірністю багатьох природних, соціальних і технологічних процесів, багатоваріантністю матеріальних та ідеологічних взаємовідносин, у які вступають суб'єкти соціального життя. У зв'язку із цим через

наявність багатьох непрогнозованих, випадкових, суб'єктивних обставин можуть відбуватися, різні відхилення від очікуваного результату. Це свідчить про неоднозначність передбачень у суспільному житті й неможливість керувати суспільством як жорстко детермінованою системою [2].

Наведене вище вказує на те, що зміст розглядуваного поняття ототожнюється не тільки з можливими негативними наслідками. Будучи різновидом людської діяльності й виконуючи специфічні соціальні функції, ризик, з одного боку, спрямовано на отримання суспільно значимих результатів новими способами в умовах невизначеності й ситуації неминучого вибору. Тим самим він сприяє подоланню консерватизму, догматизму, різних психологічних бар'єрів. Ця властивість ризику має важливе суспільно-політичне й економічне значення, оскільки вона прискорює науково-технічний прогрес, позитивно впливає на громадську думку й духовну атмосферу в суспільстві. З другого боку, ризик може призвести до авантюричних вчинків, волонтаризму, суб'єктивізму, гальмування соціального прогресу, якщо в умовах неповної інформації альтернатива вибирається без належного використання об'єктивних закономірностей розвитку соціальних явищ, щодо яких приймається рішення [3].

Л.С. Шевченко справедливо переконує, що особливої уваги вимагають соціальні ризики найманих працівників. Їх джерелом є невизнання або нерозуміння сутності прав власності найманого працівника на його робочу силу з боку як роботодавця, так і держави, відсутність соціальної відповідальності останніх перед працюючим. Це породжує низку небезпек, що містять потенційні збитки або шкоду для працівників. Будучи реалізованою з певною ймовірністю, небезпека (шкода або збитки) перетворюється на сукупність небажаних подій, що й свідчить про появу ризику. При цьому останній значно зменшується, якщо вживати необхідні запобіжні заходи, за браком яких відбувається формування небезпечного стану всієї соціально-трудової системи [4, с. 57].

Банкрутство посідає особливе місце серед видів ризиків. У його підгрупі лежать не тільки природні чи техногенні явища, а й соціально-економічні умови життєдіяльності людини й суспільства. Л.М. Тепман визначає ризик банкрутства як небезпеку в результаті неправильного вибору вкладення капіталу, повної його втрати підприємцем і нездатність повністю розраховуватися за взятими на себе зобов'язаннями [5, с. 36]. Принципово схожої точки зору дотримується О.С. Шапкін, який стверджує, що ризик банкрутства пов'язано з повною втратою підприємцем власного капіталу через неправильне його вкладення. Фахівець відносить ukazаний ризик до категорії інвестиційних [6, с. 13].

Важливим доповненням до характеристики ризику банкрутства є, вважаємо, те, що цей ризик за класифікацією прийнятних і неприйнятних ризиків належить до категорії останніх. На думку С.М. Кабушкіна, вони пов'язані з реальною можливістю підприємства стати банкрутом, призводять до згорання бізнесу, такі ризики властиві окремим підприємствам, що ведуть агресивну ризикову

політику [7, с. 35]. Банкрутство є останньою стадією розвитку кризи на підприємстві, нормальний економічний стан якого можна охарактеризувати як платоспроможність. Криза підприємства – це небезпечна невідповідність (дисбаланс) економічних відносин між внутрішнім і зовнішнім середовищем. Вона зумовлена різними чинниками: виробничими, управлінськими, правовими, політичними, природними та ін. Економічній кризі притаманний глибокий розлад фінансів підприємства [8, с. 33].

Відзначимо, що у всіх наведених дослідженнях соціальні аспекти настання ризику банкрутства не розглядаються. Зовсім не беруться до уваги працівники підприємств, на яких реалізувався ризик банкрутства. У всіх законодавчих і наукових дефініціях цього явища при розгляді наслідків настання ризику банкрутства й аналізі стадій погіршення фінансового становища підприємства проблеми працівників переважно ігноруються, основна увага приділяється кредиторам, арбітражним керуючим, власникам, керівництву підприємства та ін. Очевидно, і законодавці, і науковці переконані, що наймані працівники при настанні кризи надійно захищені. У дійсності ж усе далеко не так.

Вивчення соціальних наслідків реалізації ризику банкрутства показує, що ключовою умовою при цьому є найманий характер праці основної маси працівників неплатоспроможних підприємств. В умовах ринкової економіки основним джерелом доходів таких трудівників, на частку яких припадає приблизно 90% зайнятого працездатного населення, є й залишатиметься заробітна плата. При цьому державне регулювання оплати праці з метою збалансування попиту й пропозиції (особливо для осіб, попит на працю яких зменшується, а також для працівників з низькою результативністю діяльності) є одним із вирішальних напрямків соціально-орієнтованої діяльності держави. Не випадково, згідно зі ст. 9 Закону України "Про оплату праці", держава регулює оплату праці шляхом встановлення: (а) мінімальної зарплати, (б) інших державних норм і гарантій в оплаті праці, (в) міжгалузевих співвідношень в оплаті праці, (г) умов визначення частини доходу, що спрямовується на оплату праці, (д) умов і розмірів оплати праці в бюджетних організаціях та установах, (е) максимальних розмірів посадових окладів керівників державних підприємств, а також через (є) оподаткування підприємств і доходів працівників [9].

Заробітна плата – головний засіб відтворення робочої сили, основне джерело доходів населення, інструмент розподілу й перерозподілу сукупного національного доходу. Справедливий розподіл і перерозподіл доходів – це, у свою чергу, передумова й запорука соціальної солідарності суспільства. Вона є підґрунтям гідності людини і її соціального статусу. Жодні соціальні допомоги, субсидії й пільги не компенсують морального приниження працездатного громадянина, неспроможного працю забезпечити власній сім'ї гідний рівень життя.

При неплатоспроможності підприємства, на якому людина здійснює свою трудову діяльність, для неї виникає небезпека втратити доход або

ймовірність того, що може настати матеріальна незабезпеченість у зв'язку з неможливістю участі в трудовому процесі. Отже, втрата доходу працівника стає однією з основних ознак ризику банкрутства, що співпадає з характерними особливостями ризику соціального.

Легальної дефініції поняття “соціальний ризик” у законодавстві України явно бракує. Уперше ця категорія згадується в Основних напрямках соціальної політики на 1997 – 2000 роки [10], де підкреслюється, що держава гарантує соціальний захист громадян від соціальних і професійних ризиків, пов'язаних із втратою заробітку, місця роботи і здоров'я.

Н.А. Вігдорчик ще в 20-х роках ХХ ст. за наслідками дослідження соціального страхування дійшов висновку, що ризик слід визначати як передбачувану можливість певних негативних явищ. Кожен знає, що він може захворіти, стати непрацездатним, а то й померти. Тому все це варто передбачати й попереджувати. Соціальне страхування треба трактувати як сукупність усіх форм і видів страхування, яке має за мету матеріальне забезпечення широкого кола населення на випадок різних соціальних ризиків [11, с. 197]. При цьому фахівець висуває тезу, яка не втратила своєї актуальності й у наш час: "Із розвитком промисловості ризик професійної роботи перемістився з працівника на роботодавця. Суб'єкт професійного ризику відокремився від об'єкта. Був проголошений новий принцип законодавства – відповідальність підприємців..." [12, с. 10 – 13].

Л. Забелін визначив поняття „соціальний ризик” як систему негараздів і небезпек при безробітті, підвищеній захворюваності, смерті, інвалідності, передчасному старінні, нещасних випадках на виробництві, професійних захворюваннях тощо. На його думку, ця система негараздів разом зі шкодою для працівника, тягне за собою втрату заробітку в силу безробіття, втрати працездатності або ж викликає нові невідкладні витрати (приміром, на лікування, реабілітацію й поновлення здоров'я тощо). При цьому зарплата, яку отримують наймані працівники, є недостатньою для їх існування і покриває лише мінімальні невідкладні потреби. А зазначені вище соціальні негаразди викликають додаткові витрати, руйнують і без того низьке майнове становище працівника, тому він перебуває в стані постійної незабезпеченості до існування [13].

В.Д. Роїк під соціальними ризиками розуміє чинники порушення нормального соціального положення людей при ушкодженні здоров'я, втраті працездатності або за браком попиту на працю (безробіття), що супроводжуються настанням для зайнятого населення матеріальної незабезпеченості через втрату заробітку, додаткових витрат, пов'язаних з лікуванням, а для сімей – втратою джерела доходу у випадку втрати годувальника [14, с. 141].

Досліджувану нами категорію представники доктрини трудового права інтерпретують неоднозначно. Так, В.Г. Павлюченко трактує соціальні ризики як імовірність настання матеріальної незабезпеченості працівника у зв'язку з тим, що він не бере участі в трудовому процесі [15, с. 35]. Т.З. Гарасимів однією з характеристик цього явища називає втрату особою

працевдатності [16, с. 8]. Його позиція нам видається сумнівною хоча б тому, що така втрата є лише однією з об'єктивних причин (поряд з такими, як неможливість знайти підходящу роботу, втрата годувальника) втрати особою (чи неможливості набути) засобів до існування. О.Є. Мачульська соціальним ризиком вважає вірогідність настання матеріальної незабезпеченості особи внаслідок відсутності заробітної плати з об'єктивних соціально-значимих причин та у зв'язку з додатковими видатками на утримання дітей чи інших непрацюючих членів сім'ї, а також на задоволення потреб у медичних і соціальних послугах [17, с. 12]. С.М. Прилипка переконливо доводить, що соціальний ризик – це закріплена законодавством і визнана суспільством соціально значима обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадянин та члени їх сімей тимчасово або назавжди втрачають засоби до існування, не можуть самостійно подолати зазначену обставину, а тому потребують додаткового соціального забезпечення [18, с. 271]. С.М. Березін визначає категорію "соціальний ризик" як складне соціально-економічне явище, яке з імовірних позицій характеризує набір загроз життєдіяльності працівників (і членів їх сімей), що пов'язано із втратою здоров'я, працевдатності й місця роботи, заробітної плати, з необхідністю нести витрати на лікування й реабілітацію, що вимагає державно організованих форм соціального захисту [19, с. 18].

С. Сінчук соціальні ризики характеризує такими ознаками: (а) вони є виключно об'єктивними, бо настають незалежно від волі особи й не можуть бути усунені нею самостійно через зовнішні чинники, а не з будь-яких суб'єктивних причин; (б) обмежують (чи порушують) життєдіяльність людини й зумовлюють її соціальну незабезпеченість; (в) закріплені національним законодавством як обставини, внаслідок настання яких особа вимушена сподіватися на допомогу держави чи суспільства; (г) є потенційно закономірними для будь-якої людини: як правило, вони за певних обставин трапляються або можуть трапитися з кожним. На її думку, за критерієм організаційно-правової форми соціальні ризики можна класифікувати на страхові, які забезпечуються в рамках системи соціального (державного й недержавного) страхування, і не страхові, що забезпечуються за програмою соціальної державної підтримки. За характером можна виділити такі основні соціальні ризики: непрацевдатність, безробіття (повне або часткове), втрата годувальника, малозабезпеченість [20, с. 54].

За визначенням МОП, соціальний ризик – це втрата доходу, що спричиняє необхідність матеріальної підтримки громадян для задоволення мінімальних потреб незалежно від їх індивідуальних можливостей [Див.: 21-23]. До страхових випадків (а значить, і соціальних ризиків), які підлягають забезпеченню державою належать старість, хвороба, безробіття, трудове каліцтво, професійне захворювання, смерть годувальника, інвалідність, материнство та ін.

Незабезпеченість внаслідок хвороби, інвалідності, безробіття, в силу яких працівник не в змозі брати участі у виробничому процесі й у такий спосіб по-

збавляється заробітної плати – явище для окремого індивіда випадкове, а в цілому для економіки воно є постійним і масовим, яке призводить до надмірного соціального навантаження на державу. Вищенаведені обставини вимагають, щоб соціальні ризики постійно зазнавали кількісної наукової оцінки і прогнозу з позиції як імовірності настання ризикових ситуацій (чисельність хворих, інвалідів, загиблих, пенсіонерів та ін.), так і їх вартісних параметрів (тривалість захворювань, середній вік настання інвалідності, встановлення законом відповідного віку виходу на пенсію тощо) [24].

Отже, соціальними слід визнавати ризики, що виникають з причин суспільного характеру й захиститися від яких індивідуально, з високим ступенем надійності в переважній більшості випадків неможливо. Вони зумовлені складним комплексом об'єктивних соціально-економічних умов і практично не залежать від волі окремої людини. Позиція стосовно взаємної відповідальності людей за їх життєдіяльність у суспільстві й державі породжує необхідність законодавчого закріплення критеріїв нормального, прийнятного соціального стану людей при настанні тих чи інших видів соціальних ризиків. І навпаки, суттєве відхилення від нормального становища, викликане одним з видів ризиків, вважається аномалією, вимагає захисту, забезпечення з боку держави соціальними гарантіями. У цьому зв'язку поняття “соціальний ризик” і “соціальні гарантії” треба вважати дихотомічною парою, в якій перше – це величина негативна, друге – позитивна.

Соціальні ризики – це фактори порушення нормального соціального становища людей при ушкодженні здоров'я, втраті працездатності або через брак попиту на працю (безробіття), що супроводжуються настанням для зайнятого населення матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати заробітку, понесення додаткових витрат, пов'язаних з лікуванням, а для сім'ї через втрату джерела доходу в разі втрати годувальника.

Оскільки соціальні ризики є об'єктивними, механізм захисту від них повинен бути надійним, тобто страхування має бути обов'язковим (за законом) для охоплення всіх працюючих, а тягар фінансового навантаження повинні солідарно нести основні соціальні суб'єкти – роботодавці й працівники. При цьому частки фінансової участі соціальних партнерів можуть бути різними, але кожна країна прагне знайти оптимальні для неї пропорції фінансової відповідальності з урахуванням конкретних економічних і соціальних умов, культурних і психологічних традицій.

Визначення змісту (природи) ризику і ступеня його ймовірності дозволяють розробити систему попереджувальних профілактичних заходів по його зниженню (мінімізації), а також оцінити необхідні види й масштаби компенсаційних заходів (обсяги медичних послуг, компенсаційних виплат, що заміщають собою втрачену заробітну плату). На наше переконання, соціальний ризик можна вимірювати з використанням наступних показників, як-от: (а) частота настання ризикової ситуації; (б) рівень соціальних гарантій при настанні останньої; (в) обсяг матеріальних витрат для страхової організації на компенсацію всіх страхових випадків, а також їх частка стосовно величини заробітної плати всіх застрахованих; (г) середня трива-

лість ризикової ситуації: період між її настанням і переходом до нормальних умов життєдіяльності. Розглядувані ризики можуть бути диференційовані за ступенем небезпеки для окремих соціальних груп і прошарків працівників. Якщо ступінь небезпеки низький, організаційно-правова форма має бути добровільною; якщо високий, вона, як правило, має обов'язковий (за законом) характер.

Світовий досвід показує, що захист від конкретних видів соціального ризику найефективніше може бути організовано в рамках окремих напрямків соціального страхування – пенсійного, медичного, від нещасних випадків на виробництві, у зв'язку з безробіттям та ін.

Наведені міркування, аналіз точок зору правників дають підстави для висновку: ризик банкрутства підприємства є прямим порушенням нормального соціального становища людей, яке може призвести до втрати доходу самого працівника й джерела доходу його сім'ї. Отже, банкрутство, будучи соціальним ризиком, становить собою ймовірну небезпеку погіршення добробуту працівників внаслідок нездатності роботодавця задовольнити вимоги по грошових зобов'язаннях, обов'язкових платежах і соціальних програмах.

Вважаємо, що в запропонованій дефініції виділяються такі аспекти банкрутства як соціального ризику:

1) ризик банкрутства є масовим, суспільного походження, його зазнає значна частина зайнятого населення. Цей момент свідчить про відповідність цього виду ризику запропонованим вище тлумаченням соціальних ризиків. Суспільне походження ризику банкрутства підтверджується існуючим у даний час економічним укладом у суспільстві, що допускає можливість банкрутства і як наслідок – втрату засобів до існування працівників збанкрутілих підприємств;

2) погіршення добробуту працівників виявляється у зниженні певних параметрів життєдіяльності, в неможливості задовольняти не тільки матеріальні, а й соціальні та духовні потреби;

3) у наведеному тлумаченні міститься вказівка на законодавчо окреслені ознаки банкрутства, а саме нездатність роботодавця задовольнити вимоги по грошових зобов'язаннях та(або) обов'язкових платежах, що характеризують стадію неплатоспроможності, а не короточасного погіршення фінансового становища підприємства.

Література:

1. Альгин А. Риск и его роль в общественной жизни / А. Альгин. – М.: Мысль, 1981. – 187 с.
2. Пригожин И. Философия нестабильности / И. Пригожин // Вопр. философии. – 1991. – №6. – С. 46 – 52.
3. Качинський А.Б. Екологічна безпека України – системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Kachin/index.htm>

4. Шевченко Л.С. Соціальні ризики найманих працівників у сфері оплати праці / Л.С. Шевченко // Екон. простір. – 2008. – №12/1. – С. 57 – 64.
5. Тэпман Л.Н. Риски в экономике: Учеб. пособ. / Л.С. Шевченко / под ред. В.А. Швандара. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 380 с.
6. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. – М.: Дашков и К, 2003. – 544 с.
7. Кабушкин С.Н. Управление банковским кредитным риском: учеб. пособ. / С.Н. Кабушкин. – М.: Новое знание, 2004. – 336 с.
8. Черникова Ю.В. Финансовое оздоровление предприятий: теория и практика: учеб.-практ. пособ. / Ю.В. Черникова, Б.Г. Юн, В.В. Григорьев. – М.: Дело, 2005. – 615 с.
9. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р., №108/95 // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №17. – Ст. 121.
10. Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки: указ Президента України від 18.10.1997 р., №1166/97 // Уряд. кур'єр. – 1997. – №202-203. – 30 жовт.
11. Вигдорчик Н.А. Теория и практика социального страхования. – Вып. 6: Статистика профессионального травматизма. – 2-е изд. / Н.А. Вигдорчик. – Петроград: Книга, 1923.– 144 с.
12. Вигдорчик Н.А. Теория и практика социального страхования. – Вып. 1.: Теоретические основы социального страхования. – 2-е изд. / Н.А. Вигдорчик. – Петроград: Книга, 1923. – 151 с.
13. Забелин Л. Теория социального обеспечения / Л. Забелин. – М.: ВЦСПС, 1924.– 205 с.
14. Роик В.Д. Основы социального страхования / В.Д. Роик. – М.: Анкил, 2005. – 256 с.
15. Павлюченко В.Г. Социальное страхование: учеб. пособ. / В.Г. Павлюченко. – М.: Дашков и К, 2007. – 411 с.
16. Гарасимів Т.З. Принципи права соціального забезпечення України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Київ. нац. ун-т / Т.З. Гарасимів. – К., 2002. – 18 с.
17. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения. Перспективы развития / Е.Е. Мачульская. – М.: Городец, 2000. – 144 с.
18. Прилипко С.М. Предмет права соціального забезпечення: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / Нац. юрид. акад. України / С.М. Прилипко. – Х., 2007. – 382 с.
19. Березин С.М. Социальное страхование на Крайнем Севере / С.М. Березин. – М.: Анкил, 2005. – 158 с.
20. Сінчук С. Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення / С. Сінчук // Право України. – 2003. – №3. – С. 52 – 55.
21. Про мінімальні норми соціального забезпечення: конвенція МОП від 28.06.1952 р., №102 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

22. Про основні цілі та норми соціальної політики: Конвенція МОП від 22.06.1962 р., №117 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
23. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: конвенція МОП від 29.06.1967 р., №128 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
24. Ільчук Л.І. Соціальне страхування: теоретико-методологічні проблеми / Л.І. Ільчук // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=227>

Радионова-Водяницкая В.А. Относительно отдельных социальных рисков в трудовом праве

Доказано, что риск банкротства работодателя является прямым нарушением нормального социального положения людей, который может привести к потере дохода самого работника и источника дохода его семьи

Ключевые слова: банкротство, социальный риск, работник, работодатель, оплата труда, гарантийный фонд.

Radionova-Vodyanitska V.O. In relation to separate social risks in a labour right

It is well-proven that a risk of bankruptcy of employer is direct violation of normal social position of people, which can result in the loss of profit of worker and source of profit of his monogynopaedium

Keywords: bankruptcy, social risk, worker, employer, payment of labour, guarantee fund.

УДК 349.2

*М. О. Рішняк,
начальник відділення Національної
служби посередництва і примирення
в Кіровоградській області*

**ПОРЯДОК ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ
ВІДНОСИН З ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ
СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І ПРИМИРЕННЯ**

У статті вперше, на теоретичному рівні, визначено критерії оцінки особистісних, ділових, професійних якостей осіб, що претендують на зайняття керівних посад у Національній службі посередництва і примирення. Здійснено аналіз завдань і функцій, необхідної компетенції для їх виконання, законодавства яке регулює службово - трудові відносини з керівниками НСПП.

Ключові слова: державна служба; посадові особи НСПП; службово - трудові відносини; послуги посередництва і примирення.